

Δύο μαρμάρινα ειδώλια από την Κέρο, γύρω στα 2800-2200 π.Χ. Πρόκειται για τόν άρπιστή και τόν αούλητή. Τά σουνήθισα αυτά ειδώλια μάς πληροφορούν, μεταξύ άλλων, για τά μουσικά όργανα τής έποχής εκείνης (Έθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Τά κυριότερα μουσικά όργανα τών άρχαίων Έλλήνων

Τά πνευστά (έμπνευστά, έμπνευστικά) χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, αυτή τών «αούλων» που είναι πνευστά όργανα με γλωσσίδα και αυτή τών πνευστών οργάνων από τά όσια ό ήχος παραγόταν κατ' ευθείαν με φύσημα, χωρίς γλωσσίδα. Ή δεύτερη αυτή ομάδα χαρακτηρίζεται με τή λέξη «σύριγγα».

αούλας τó πιο σημαντικό πνευστό όργανο τής άρχαίας Έλλάδας. Μόνο του ή σε συνδυασμό με τή φωνή ή με έγχορδα όργανα, ιδιαίτερα τήν κιθάρα, έπαιε εφεχριστό ρόλο στην κοινωνική ζωή. Χρησιμοποιόταν σε πολλές τελετές, κυρίως στις τελετές προς τιμήν τού Διόνυσου, σε ποιήτες, στο δράμα, στους έθνικούς Αγώνες, στα συμπόσια συνόδευε τούς περισσότερους χορούς (θρησκευτικούς, κοινωνικούς, λαϊκούς), ρυθμίζε τις κινήσεις τών κωμηστών και τó θημα τών στρατιωτών.

Ή καταγωγή τού αούλου δέν έχει τελείως αποσαφηνιστεί. Σώματα με πολλές άρχαίεςηγές, ήρθε από τή Μικρά Άσία και, ειδικά, από τή Φρυγία.

Τό πιο πιθανό, όπωσδήποτε, είναι ότι ό αούλας υπό κάποια μορφή ήταν γνωστός στην Έλλάδα από τήν πιο μακρινή έποχή, αλλά ή αούλητική τέχνη έξελήχθηκε με τήν έπίδραση και τήν ώθηση τών αούλητών από τή Φρυγία.

Κατασκευή. Τά κύρια σώμα τού αούλου ήταν έναν σωλήνας (ό βόμβυξ), σε σχήμα κυλινδρικό, που κατέληγε καμιά φορά στην άκρη σε έναν ανοιχτό, έλαφρά διευρμένο μικρό «κωδωνά» (καμπάνα). Ό σωλήνας κατασκευαζόταν από καλάμι ή από πυξάρι ή εύλο λωτό, από κόκαλο έλαφιού, κέρατο, έλεφαντόδοντο ή κατεργασμένο χαλκό, και είχε τρύπες που λέγονταν τρήματα ή τρυπήματα.

Οι πρώτοι αούλοι είχαν τέσσερις ή και τρεις τρύπες άκμα. Αργότερα ό αριθμός αύξήθηκε ως τις 15, έτσι που ή έκταση τού ύψους τού αούλου έφτασε τις δύο όκτάβες. Επειδή οι τρύπες ήταν περισσότερες από τά έννά ή όκτώ δαχτυλά που χρησιμοποιούνταν για νά τις άνοιγοκλείνουν (ό άντιχειρας τού άριστερου χεριού έκλεινε τήν έπάνω τρύπα, που ήταν από πίσω,

και ό άντιχειρας τού δεξιού κρατούσε τó όργανο), ή Θηβαία Σχολή (με έπικεφαλής τόν Πρωνομό) επισήμως ειδικά μεταλλικά κλειδιά ή κρίκου, δαχτυλίδια, από χαλκό ή όρειχαλο. Τό μήκος τού σωλήνα, έπίσης, αύξήθηκε από τή Θηβαία Σχολή, ή όσια συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην έξάπλωση τής αούλητικής τέχνης τών 50/40 αι. π.Χ. Γενικά, μπορεί να ειπωθεί ότι τó μήκος ποίκιλλε ανάλογα με τó ύψος και τó είδος τού αούλου. Στο έπάνω άκρο έμπαινε τó έπιστόμιο, που αποτελούνταν από τόν όλμον και τó ύφολιμον, τó όποιο υποβάσταζε τόν όλμο. Στόν όλμο έμπαινε ή γλωσσίδα. Φαίνεται πολύ πιθανό ότι οι Έλληνες γνώρισαν και τούς δύο τύπους, τήν έπιπλή και τήν άπλή γλωσσίδα (άπλή όπως στο όμοιο και άπλή όπως στο κλαρινέτο).

Ή γλωσσίδα ονομαζόταν γλωσσίτι, γλωσσίδα, γλάττα ή γλώσσα, και κατασκευαζόταν από καλάμι. Φαίνεται ότι χρειαζόταν κάποια δύναμη για νά φυσήξει κανείς στόν αούλο και οι αούλητές συνήθιζαν νά βάζουν μιά δερμάτινη λωρίδα,

πού λεγόταν φορβεία ή φορβεία περνούσε πάνω από τις παρειές, φέρνοντας ένα άνομο μπαστό στο στόμα για να έπαιρνε την είσοδο του έσπομιου και το ψώμα, και βενόταν πίσω από το κεφάλι. Φαινόταν συχνά σε άγριο-γίγαντες.

Συνήθως ο αούλος χρησιμοποιόταν σε Ζευγυρί-αί δύο αούλοι λείοντος διαύλου ή δίθυμο αούλο. Διόλου και δίθυμο ή δίθυμος αούλο: καθένας είχε το δικό του έσπομιο. Οι αούλων τών δύο αούλων είχαν άλλοτε το ίδιο μήκος, άλλοτε ο ένας ήταν μακρύτερος από τόν άλλον.

Τό θέμα τής χρήσης τού άπαιού αούλου είναι ένα άκομα άλυτο πρόβλημα. Μερικοί έχουν υποστηρίξει πως έπαιζαν και οι δύο σε ταυτόχρονα (όταν τώ μήκος τών ήταν ίσο) ή ο ένας έπαιζε τή μελωδία. Ένώ ο άλλος κρατούσε έναν έσοκρατ (στών περίπτωση τών άνοιου αούλων). Ύψηχαν πολλά είδη αούλου, πού θά μπορούσαν να ταξινόμηθούν σε κατηγορίες ή τάξεις ανάλογα με τήν έκταση τού ύψους, τήν προέλευση, τώ χαρακτήρα κ.λ.π.

πλαγιάουλος - ο πλαγιάουλος κρατούσε όπως τώ νεότερο φλάουτο, αλλά είχε γλωσσίδα τοποθετημένη μέσα πλάγια, στή θέση περίπου πού στό φλάουτο βρισκόταν ή όπή. Κατά τόν Πολυβίου (IV, 74), ο πλαγιάουλος είχε λιχνή προέλευση και κατασκευάζονταν από έβλο λυατό.

ύδραυλις, **ύδραυλος**, **ύδραυλικόν όργανον** - όργανο στό οποίο ο ήχος παράγονταν με ύδραυλική πίεση τού άέρα. Η άρχή τής ύδραυλικής θαζόζονταν στην πολυκάλαμη ούριγγα ή ούριγγα τού Πάνα. Η άνακάλυψη τής ύδραυλικής άποδοχής στον Έλληνα μηχανικό Κτηρίδη* από τήν Άλεξάνδρεια.

Φαινόταν πως ή άρχή τής παραγωγής ήχων με ύδραυλική πίεση τού άέρα ήταν μία ιδέα πού ο Πλάτων έφάρμοσε σ' ένα νυκτερινό ρολόι, σάν μία μεγάλη κλειδοθύρα, στό όποιο οι άερές ήχοσαν με ύδραυλική πίεση τού άέρα σε ύδραυλική Άθην. (Δ' 174B, 75): «λέγεται δέ Πλάτωνα μνησθίνα τίνε νενόσαν θούνα τώ κατασκευάσαν τώ νυκτερινόν περπατήν ύδραυλικόν έπίδωξ ύδραυλικών άνω κλειδοθύρα μεγάλην λιανήν (λέγεται πως ο Πλάτων έδωσε κάποια είδη τής κατασκευής τής ύδραυλικής), γιατί είχε κατασκευάσει ένα νυκτερινό ρολόι όμοιο πρός τώ ύδραυλικό όργανο, σάν μία πολύ μεγάλη κλειδοθύρα».

Από μερικούς συγγραφείς ή έφεύρεση τής ύδραυλικής άποδοχών και στών Άρχιμήδη.

ούριγγε - ούριγγα τού Πάνα - φλογέρα τού βοσκού. Ο ήχος παράγεται από ψώμα κατευθείμα πίσω στην όπή, πού έχει άνοιχτή στό έπάνω άκρο, χωρίς τήν παρεμβολή γλωσσίδας. Ούριγγε (και suritta) σήμαινε παίζω τή ούριγγα έπίσης, παράγω έναν ουριζόντα ήχο.

Γενικά, μπορεί να ειπωθεί πως ο όρος ούριγγα (ούριγγε) χρησιμοποιόταν συχνά για όλα τά πνευστά όργανα χωρίς γλωσσίδα, ενώ για εκείνα πού είχαν γλωσσίδα (απλή ή διπλή) χρησιμοποιόταν ο όρος αούλος.

Ύψηλχαν θραυκά δύο είδη ούριγγων ή μονοκόλαμς και ή πολυκόλαμς.

Και στίς δύο περιπτώσεις, ή ούριγγα κατασκευάζονταν από καλάμι.

Ο τόνος τής μονοκόλαμς ήταν ελαφρόρ, γλυκύ και λιγνά αριστικός ή έκταση τής ήταν περιορισμένη στην ύψηλή περιοχή, σε αντίθεση με τόν αούλο, πού συχνά ένομοαζόταν βαρυφθογος (βαρύτονος). Τό όργανο ήταν κατακόρυφο (πίο) και είχε λίγες όπες. Η πολυκόλαμη ήταν ή γυναιχί ούριγγε τού Πανός ή ούριγγε τού Πανός. Τά καλάμια (αούληνες) ήταν σύνθετες έπί, με διαφορετικό μέγεθος σχηματίζαν όμως, μία όριζόντια γραμμή στό έπάνω άκρο, χωρίς όπες, και ήταν συνδεδεμένα με κερύ.

Η ούριγγα τού Πάνα ήταν όργανο ποιμενικό (ό Πανός ήταν ποιμενικός θεός, προστάτης τών

θασίων τών κοπαδιών και τών βοσκών) και δεν χρησιμοποιόταν ποτέ για καλλιτεχνικούς σκοπούς.

Στήν περίπτωση ίσομεγέθων καλάμιων, συνήθως ένα γεμίζουν ένα τμήμα κάθε αούλη με κερύ, μικροκινώντας έτσι βαθμιαία τήν άέρην στήλη πού παλλόταν.

τριγανόν και τριγανός: έγχορδο όργανο με τριγωνικό σχήμα, όπως δείχνει και τό άνομο τού. Στήν πραγματικότητα ήταν μία όρα με χορδές διαφορετικού μήκους, παιζόταν με τό δάχτυλα, χωρίς τή θορβεία πλήκτρο. Ο άριθμός άριθμός των χορδών τού δεν ήταν γνωστός.

Ο Ήσυχος δίνει τόν ακόλουθο όρισμό τού τριγανού: -τριγανόν είδος όργάνου ψαλτηρίου».

Τό τριγανό θεωρούσαν ένα από τά άρχαία όργανα, όπως ή θορβίτος: ή μάγασις και ή σομβύτις (Άθην., ό π.). Η προέλευση τού τριγανού ήταν φρυγική ή αιγυπτιακή ή συριακή. Παίζονταν συνήθως από γυναίκες.

Από τόν 2ο αι. π.Χ. τό τριγανό δέ χρησιμοποιόταν πιά.

Στό Έθνικό Άρχαιολογικό Μουσείο Άθηνών ύπάρχει τό ειδώλιο ενός άρπιστή ή τριγανόσκληστή, γνωστό ως -Ο άρπιστής τής Κέρου». Τό ειδώλιο αυτό παρουσιάζει έξαιρετικό ένδιαφέρον. Είναι κατασκευασμένο από παριανό μάρμαρο και χρονολογείται στην έποχή τού χαλκού. (Η Κέρρα είναι μικρό νησί τών Κυκλάδων κοντά στή Θήρα.)

οσλήγγε ήταν κατασκευασμένη είτε από χαλκό (ή ίοια) είτε από κέρατο (ή καμυλιούτι). Και οι δύο είχαν έσπομιο. Η κεράτινη οσλήγγα όνομαζόταν κέρας. Η οσλήγγα δεν χρησιμοποιόταν από τούς Έλληνες για καθαρά μουσικούς σκοπούς. Συνήθως, χρησιμοποιόταν για τό παλεσιό ασπασμιατά ή από τούς κήρυκες, καμιά φορά, έπίσης, για τελετουργικούς σκοπούς και, στην περίπτωση αυτή, ή οσλήγγα λέγόταν οσλήγγη ή λέρα.

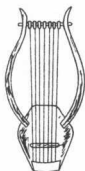
Η οσλήγγα είχε τυρηνική (έτροσκυτική) προέλευση. Η χρήση τού «αείλιν» με τή σημασία τού παίζω τό κέρας ή τή οσλήγγα είναι χαρακτηριστική και δείχνει τή γενική χρήση τού αούλου για όλα τά πνευστά.

Διάφορα είδη οσλήγγων ήταν γνωστά: (1) ή ελληνική (μικρή στό σχήμα), (2) ή αινιτική (στρογγυλή), (3) ή γαλατική (χυτή, «χωνευτή»), όνομαζόμενη κάρνυξ από τούς Κέλτες (ιδούφυνη), (4) ή παρλαγονική (μεγαλύτερη από τήν ελληνική, βαρυφωνή), (5) ή ιβητική (είδος με τόν φρυγικό αούλο, με κυρτό κούβωνα και πολύ δούφυνη).

Μία ελληνική οσλήγγα κατασκευάστηκε από 13 τμήματα από έξορατόδοντο, ταριασμένα τό ένα μέσα στό άλλο, βρισκόταν στό Μουσείο Κολών Τεχνών στό Βοστώνη.

Τά έγχορδα (κρούομενα, έντατά, πλήττομενα κ.ά.). Τά όργανα αυτά, πολύ διάδεδομένα στην άρχαία Ελλάδα παιζόνταν είτε κατ' εύθειαν με τό δάχτυλα είτε με πλήκτρο. Οι χορδές τους έκτεινονταν στό κενό και καθεμιά τους έδινε έναν ήχο. Τά έγχορδα διαοιρούνται σε τρεις κατηγορίες: Πρώτη αυτήν πού περιλαμβάνει τή λύρα, τήν κιθάρα και τά συγγενικά τους όργανα (κιθαρίς, θάρβιτο κ.ά.) πού είχαν χορδές ίσες σε μήκος αλλά διαφορετικές σε πάχος (ό αριθμός τών χορδών δεν έπερνούσε τίς 12). Δεύτερη κατηγορία είναι αυτή τού ψαλτηρίου, έθνικής προέλευσης, πού παιζόταν μόνο με τό δάχτυλα

(μάγασις, πηκτικς, φοινίε κ.ά.) καθώς και τή ελληνικής προέλευσης έπιγόνου, σμίκιον κ.ά. όπως τό τρίγωνο, πού είχαν διαφορετικού μήκους χορδές πού μπορούσαν να φτάσουν τόν αριθμό των 40, γι' αυτό και τά όργανα τής κατηγορίας αυτές λέγονταν «πολυχορδα». Η τρίτη τέλος κατηγορία, μάλλον περιορισμένη, περιλαμβάνει όργανα με θραχίονα (χέρι) και είναι αυτή τού λαούτου με αντίπροσωπευτικό όργανο τό τριχορδον.

Λύρα.

λύρα -κατεβόλιν- έθνικό όργανο τής άρχαίας Ελλάδας. ή λύρα ήταν έπιση τό πιο σημαντικό και εύρύτερα γνωστό όργανο. Συνδεόταν στενά με τή κλασική τού Απόλλωνα, και για τό λόγο αυτό περιβαλλόταν με μεγάλο σεβασμό. Κάθον στην άπλή μηχανισμός και στην ιδιαίτερη και χαρακτηριστική ποιότητα τού τόνου τής ή λύρα εκπαιδευτική και τό κύριο όργανο για τήν εκπαίδευση των νέων. Επειδή δεν ήταν πολύπλοκο ή ιδιαίτερα χηρό όργανο, δεν χρησιμοποιόταν σε ύψαιρες εκδηλώσεις ή διαγωνισμούς συνθέτης όμως στενά με τούς κωνικούς εκδηλώσεις σε κλειστό χώρο.

Σύμφωνα με έναν πλάσιό διαδομένο κείμενο «Ερμής, όμέλιος μετά τή γεννήσή του χένε στήλια τής Κυλλήνης: έκλεκε κρυφά μία νύχτα τό βόδι πού φύλαγε τό Απόλλωνα. Βλάντοσε έδωσ όπό τό σπλήλια μία χελώνα, άφαιρέσε τό όστρακο και τή στερέωσε πάνω τώ χορδές από έντερο βοδιού έτσι, κατασκευάζει τή λύρα. Όταν τό Απόλλων άνακάλυψε τή κλοπή και παρανοήθηκε στό νόμο, ο Έρμης πρόσφερε τή λύρα τής Άπολλωνα, πού μαγεύτηκε από τόν ήχο τής».

Η λύρα ήταν γνωστή στην Ελλάδα από τήν άπαιτερ άρχαιότητα. Η λύρα, στην άρχική τή μορφή, στριάζονταν πάνω στό όστρακο μιας χελώνας, πού χρησίμευε για ήγχείο τής, στό άλλο αυτό άκρο ήταν τή γεννήτρια τού χένε, πού είχε ή παλιά λύρα. Σε κατοπινά χρόνια τό ήγχείο κατασκευάζονταν και από έβλο, πάλι όμως σε σχήμα όστρακου γελώνας. Πάνω από τό κόλο μέρος, άπλώνονταν νευτωμιά, για νά πάλλεται, μία μεμβράνη από δέρμα βοδιού. Σε κάθε πλευρά τού όστρακου δύο θραχίονες από κέρατο άρριοκότιου ήταν στερεωμένα παράλληλα στό ήγχείο ήταν ελαφροί και λίγο καμυλιούται και λέγονταν πηχίς ή ζόνος. Οι χορδές, καμωμένες από έντερο ή νευρά (τέντες) (σε παλιότερα χρόνια κατασκευάζονταν από λιανή ή κνάβη), στερεωνόταν με κόμπο πάνω σε μία μικρή πλάκα πού λεγόταν χορδοστίνη ή χορδοτόνος, στό κάτω μέρος τού ήγχείου περνούσαν κατόπι πάνω από μία μικρή νευρά (κοβαλίτρη, ή μαγιά), πού άπομόνησε τό παλιόνονο τμήμα των χορδών, και προχωρούσαν κατά μήκος τού όργάνου ως τό λυγόν άπό κεί και βενόταν. Σε παλιότερα χρόνια, οι χορδές βενόταν με δερμάτινο λαυρί, στους κλασσικούς

όμως χρόνους χρησιμοποιούσαν στριφτήρια (ακλειδιά), καμάρια από έλατο, μάτομα ή ελεφαντόδοντο ή σταφύλια, αϊό, στερεωμένα μ' ένα μηχανισμό πάνω στο ζυγό, τέντωμα ή χειροδία με περιοριστική κίνηση, και λέγονταν κάλλιθο ή κόλλητες. Όλες οι χορδές είχαν το ίδιο μήκος αλλά διαφορετικό πάχος και όγκο, και καθένα έδινε έναν ήχο.

Ο αριθμός των χορδών ποικίλε κατά τους ιστορικούς χρόνους, για μία μακρά όμως περίοδο οι χορδές ήταν έπτά.

Η επτάχορη λύρα παρέμεινε σε χρήση για μία μακρά περίοδο στους κλασικούς χρόνους.

Στην άγνευογραφία η λύρα συχνά παραστήριζε τον έπτά χορδές. Γάτορα, παράλληλα με τη χρήση της επτάχορης (και της δεκάχορης) λύρας, γινόταν χρήση και οργάνων με περισσότερες χορδές. Από τον 5ο αι. π.Χ. κιόλας έμφανίζονται λύρες (και κιθάρες) με εννιά ως διακόσιες χορδές.

Γιά τον τρόπο που παίζονταν η λύρα και τα παρόμοια όργανα έγινε διάφορες υποθέσεις, βασισμένες κυρίως σε μαρτυρίες της άγνευογραφίας και μερικών σπάνιων φιλολογικών κτηγών. Γενικά, πιστεύεται ότι οι χορδές παίζονταν με το δέξι χέρι, συχνά με πλήκτρο, μοιόοντι γινόταν έκτελιση και με γυμνά δάχτυλα. Το άριστερο χέρι έπαινε να χρησιμοποιείται για να σταματά τη δόνηση των χορδών, κόνινατος όμως από τη θέση των δαχτύλων του άριστερου χεριού οι πολλοί παραστέατος άγνεύων, έμισατε υποχρεωμένα να δεχτούμε πως, χωρίς άμφισβόλια, και το άριστερο χέρι έπαιζε με γυμνά δάχτυλα. Αυτό υποστηρίζεται και από μερικές φιλολογικές κτηγές. Η λύρα κρούεται συνήθως λαά, με ελαφρή κλίση προς τα έμπρός, ο έκτελιση καθόταν συνήθως με το όργανο πάνω στο γόνατό του ή άνωμοτος στους χροιάους του θεωρούντας το με ένα δερμάτινο λουρί που λέγονταν τελαρών.

Γενικά, μπορεί να λεχθεί ότι η λύρα χρησιμοποιόταν συχνότερα από τους ερασιτέχνες, ενώ η κιθάρα από τους επαγγελματίες.

φόρμιγγη μία παραλλαγή της άρχαίας λύρας. Ήταν πιανό, το πιο άρχαίο έγχωρο όργανο στα χέρια των άσπιων. Έμφανίστηκε σε παραστέατος άγνεύων, συνήθως, με τέσσερις χορδές (είχε τρεις έως πέντε), μοιόοντι άρχαίοι συγγραφέες μόνιμ και για επτάχορες φόρμιγγες. Ο όρος φόρμιγγη χρησιμοποιόταν συχνά στη θέση του πιο γενικού όρου, της λύρας. Η φόρμιγγα ήταν μικρή, κοίλη και κρούατοταν σε πλαγιαστή θέση, όπως και η λύρα. Η φόρμιγγα θεωρούνταν ίπσο όργανο, όπως φανερώνουν πολλά έπιθετα που της αποδόθηκαν.

θάρβιτος (ό και ή) και **θάρβιτος** (τό) μία παραλλαγή της λύρας. Η θάρβιτος ήταν πιο στενή από τη λύρα και μοιόοντι.

Ο αριθμός των χορδών του θάρβιτου δεν είναι γνωστος. Ο Θεοκρίτος λέει πως ήταν ένα πολυχώρο όργανο ενώ ο κωμικός ποιητής Άνδρακις μιλά για τριχώροθες θάρβιτους.

κιθάρα έγχωρο όργανο, πιο τελειοποιημένο και πιο επεξεργασμένο από τη λύρα. Διέφερε από αυτήν ως προς το ήχιο, το μέγεθος και την ηχητικότητα. Οι δύο χοροίχτες ήταν δυνατόι και αμναμιας. Το μέγεθος ήταν πολύ μεγαλύτερο και ο τόνος πιο πλατύς και πιο χηρρός. Στο συνολό της η κιθάρα ήταν πιο θορία και πιο γεροδένιμν ή έκτελιση, που συνήθως καθόταν, την κρατούσε άρθια, σε μία σκεδόν κόβητη θέση, με κάποια κλίση προς τα μέσα. ενώ η λύρα, που ήταν πολύ ελαφρότερη, κρούατοταν λαά (προς τα έδω συνήθως).

Έκτος από τις διάφορες αυτές, η κιθάρα είχε στενή συγγένεια με τη λύρα από όλες τις άποψεις, άθνηά, θα μπορούσε να λεχθεί πως ήταν ένας πιο τελειοποιημένος τύπος λύρας και ό, τι λεχθεί για τη λύρα σχετικά με την κατασκευή, την παραγωγή ήχου κτλ, ισχύει επίσης για την κιθάρα. Άλλα ενώ η λύρα περιοριόταν

στους ερασιτέχνες, η κιθάρα ήταν το όργανο των επαγγελματιών. Ενώ η λύρα ένπιανε μεγάλο αριθμό ως ένδικος κυρίως όργανο και χρησιμοποιόταν για την έκπαιδευση των νέων, η κιθάρα ήταν σε μεγάλη τιμή στους ένδικους άγνεύων (Όλμπια, Πύθια κτλ.) και στους διαγωνισμούς.

Τόσο η κιθάρωδια, όσο και η κιθαριστική εφερομοιότητα, άναπτύχθηκαν και δεδαστηκαν από φημισμένους άρχαίους μουσικούς.

Στους προκλασικούς χρόνους η κιθάρα είχε από τρεις ως έπτά χορδές: η επτάχορη κιθάρα ήταν μία καινοτομία του Τέρμηνανδρου (7ος αι. π.Χ.). Στον 8ο αι. προστέθηκε η τέταρτη και στις 20 αι. χρησιμοποιήθηκαν κιθάρες με 9, 10, 11 και 12 χορδές.

σαμβύκη επίσης σαμβύε, μεγάλο έγχωρο όργανο, του οποίου το μέγεθος υπερέπιζε το ένα μέτρο. Το σχήμα του ήταν τριγωνικό και, κατά τον Άθηναίο (ΙΔ', 634Α), ήταν όμοιο με την πολιορκητική μηχανή, που είχε το ίδιο όνομα. Η σαμβύκη είχε το σχήμα ενός πλαίου, στην όριζόντια της θέση, με έναν όρθιο χοροδρόκτη έπάνω της.

Η σαμβύκη είχε μεγάλο αριθμό χορδών, κουρδοισμένων, πιανών, κατά ζεύγη και οκτάδες, όπως η μάγδα, και παίζονταν με πλήκτρο. Φοιτατές πως, υπήρχαν και συμβύκες με λίγες χορδές (τέσσερις). Στην Έλλάδα έγινε γνωστή από τη Συρία ή την Αίλυπτο.

μάγδα (α) μάγδαξ (ήθλ ή) έγχωρο πλατιά γνωστό στην άρχαία Έλλάδα. Το σχήμα του ήταν τριγωνικό, οι χορδές του είκοσι, και παίζονταν με το δύο χέρια, χωρίς τη θορβία πλήκτρο, άνθηκε στα λεγόμενα φατικά όργανα (που παίζονταν με γυμνά δάχτυλα). Το κύριο χαρακτηριστικό του ήταν ότι οι χορδές του κουρδοίταν ανά ζεύγη, κάθε δύο με την όδηψη της (10 πλήεις χορδές): αυτό έπέτρεπε την έκτελιση κατά όδοτες, που λέγονταν μαγδοίχτες (μαγδοίχτες έν τη διασπορά σιμωνίωμν). Η μάγδα ήταν ένα άρχαίο όργανο, που εφερέται από τον Άκλινατο του 7ο αι. π.Χ., σε τρώοια χρήση στη Λέσβο, στα χρόνια του Άνακρόατου (Ισο αι. π.Χ.).

Η μάγδα ήταν ένα από τα «πολυχώροθες» όργανα, όπως και η πηκτις, η σαμβύκη και ο άρπιονέ. Τα όνομα ο Πλάτων κατακόικαζε και ο Άριστοτέλης όνομάτε -έενα- (έκφυλο όργανο).

φοίνεξ, φοινίκιον (α) ο φοίνεξ ήταν έγχωρο όργανο παρόμοιο με τη μάγδα και την πηκτις ήταν όργανο πολυχώροθ και οι χορδές του κουρδοίταν κατά ζεύγη, καθένα με την όκτάδα της, όπως και στα άλλα δύο όργανα. Η προέλευση του ήταν φοινικική, από όπου και το όνομά του, αλλά, κατά τον Δάλιο ποιητή Σίμο, όνομαζόταν έτσι, γιατί οι θορίαίχτες του κατασκευάζονταν από έυλο φοινικιάς της Δάλου.

πηκτις και **πηκτις**: πολύ γνωστό έγχωρο όργανο. Ήταν στενά συνδεδεμένο με τη μάγδα, όπως και η μάγδα, ήταν ένα μεγάλο όργανο με 20 χορδές κουρδοισμένες κατά ζεύγη, καθένα με την όκτάδα της. Άνθηκε στα φατικά όργανα, που παίζονταν με γυμνά δάχτυλα, χωρίς πλήκτρο.

Η πηκτις είχε λυδική προέλευση, και η Σαπφώ θεωρούσαν η πρώτη που τη χρησιμοποιούσε.

πανδούρα, επίσης πανδούρις και πανδούρος: ένα τριχώρο όργανο της κωνιστικής ποικιλίας, όνομαζόμενο από τους άρχαίους τριχώροθες. Στους Άλεξανδρινούς χρόνους το όνομα πανδούρα χρησιμοποιόταν για να δηλώσει και όλόκληρη την οικογένεια όμοιων όργων που παίζονταν με πλήκτρο.

τά κρουστά. Όργανα που παράγουν ήχο με κρούση. Οι άρχαίοι όνομαζαν κρουστά και τα έγχωρα. Τα κρουστά, με τη σημερινή όμως έννοια του όρου, άποτελούν όργανα που δεν χρησιμοποιούνταν για καθαρά μουσι-

κούς σκοπούς. Ήταν όργανα Έξνης προέλευσης κυρίως, όπως τα κρόταλα, το οσειτρο, τα κύμβαλα, το τύμπανο κ.ά. και παίζονταν σε όργιαστικές λατρείες και τελετές.

κρόταλον.

δίσκος: γκόμψ. Μεταλλένος δίσκος με μία τρύπα στη μέση, από τον κρεμασμένο από ένα κροδόν και τον τυπωσμένο με ένα σφυρί. Ο Πυθαγόρειος φιλόσοφος Ήπαστος ο Μεταπώντιος έφερέρε μία άφρονα (ισορί) με τέσσερις δίσκους με την ίδια διάμετρο αλλά διαφορετική και καλά υπολογισμένη πυκνότητα (πάχος), με την όποια μπορούσε να παράγει την 4η, 5η και την 1η Β.

κύμβαλα: κρουστό όργανο, άποτελομενο, όπως και τα νεότερα κύμβαλα (riani), από δύο κοίλα ήμισφαιρικά μεταλλένια πιστά. Τα κύμβαλα ήταν άσιαστική προέλευσης και στην άρχη χρησιμοποιόταν στις όργιαστικές λατρείες της Κυβέλης και άργότερα του Διόνυσου (Ιθάκου). Άλλα λέξι για το κύμβαλο ήταν το θακάλιον, θαθάλιον.

Τα κύμβαλα δεν είχαν για τους Έλληνες καμιά πραγματική μουσική άδα.

τύμπανον και **τύμπανον**: κρουστό όργανο που χρησιμοποιόταν ιδιαίτερα σε ιεροτελεστίες της κυβέλης και του Διόνυσου. Ήταν ένας ένλικος κύλινδρος με δερμάτινες μεμβράνες τεταμένες και από τις δύο πλευρές παίζονταν με το χέρι συνήθως από γυναικες.

οσειτρον: μικρό κρουστό όργανο, οσειτρο. Είχε σχήμα σπρουίου ή πέταλου προαρμοσμένου σε λαθή, και έναν άριμο (ως έπτά) από έγκάρσιες μικρές ράβδους ή μικρά κουδούνια. Το οσειτρο ήταν μεταλλικό και όταν το κουνούσε κανείς, παρήγε διαπτερστικό ήχο ακοθόριστου ύμους. Προήθε από την Αίλυπτο, όπου χρησιμοποιόταν σε τελετές προς τιμή της Ίσιδας. Οσειτρο ήταν επίσης ένα παιχιδί με το όποιο -οι παραμένον νεανώριαν- το παιδί-**κίδων**: κουδούνι (κιδωνάξ) σε σχήμα άνσποδο κυπέλλου. Ήγχαρο δύο τύπου το άπλό και το σύνθετο. Το πρώτο ήταν ένα μεταλλένιο κουδούνι κρεμασμένο που παίζονταν με σφυρική ή με μία γλυσσίδη από μέσο. Το σύνθετο ήταν μία σειρά από κουδούνια, που παίζονταν με έυλινο ραβδί. Τα κουδούνια ήταν κατασκευασμένα από καταργασμένο γαλκό (χαλκίηλιτο κιδωνές) ή, καμιά φορά, από πηλό.

κρόταλα: κρουστό όργανο, από δύο κοίλα κομμάτια όστρακου, έύλου ή μετάλλου σε διάφορα σχήματα. Τα κρόταλα χρησιμοποιόταν, όπως οι καστιανέτες, για να κρατούν το ρυθμό των χορευτών, ιδιαίτερα στις τελετές της Κυβέλης και του Διόνυσου. Συνήθως δένονταν μαζί ή ένα σε κάθε χέρι. Τα κρόταλα τα χρησιμοποιούσαν πολύ συχνά γυναικες.

Το κείμενο αυτό άποτελείται από άποσπάματα της «Εγκυκλοπαίδειας της άρχαίας έλληνικής μουσικής» του Σόλωνος Μοσχολίδη, έκδ. Μορφωτικού Ίδρύματος Έθνικής Τραπέζης, 1982.
